

## СОЦІАЛЬНІ УМІННЯ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА – КОМУНІКАТИВНИЙ АСПЕКТ

Пасічник Олена Олексіївна  
Хмельницький національний університет

Професійна діяльність соціальних педагогів передбачає постійну взаємодію у форматі суб'єкт-суб'єктних взаємовідносин спрямованих на розв'язання проблем ефективної соціалізації особистості, її самореалізації та адаптації до нових умов життєдіяльності, а відтак безпосередньо залежить від розвитку їх комунікативних умінь.

Теоретичний аналіз наукових праць у галузі педагогічного спілкування (Ф. Гоноболін, І. Зязюн, С. Єлканов, Л. Савенкова, О. Леонт'єв, А. Мудрик та ін.) вказує на те, що існують різні підходи до визначення змісту, сутності, системи комунікативних умінь. Основою для обґрунтування структури комунікативних умінь у педагогічній науці є концепція відомого дослідника педагогічного спілкування О. Леонт'єва. Значний вклад у розвиток «комунікативної професіограми» соціальних педагогів зробила А. Капська, М. Басов та ін..

На основі обґрунтування структурних компонентів педагогічного спілкування (Г. Андрєєва [1], І. Зязюн [3], Л. Петровська [6] та ін.), нами виділено чотири основні види професійних комунікативних умінь майбутніх соціальних педагогів: *перцептивний, інтерактивний, інформаційний та соціальний*. У межах кожного з яких визначено перелік елементів, які є конкретними комунікативними вміннями, що у своїй сукупності забезпечують реалізацію професійного спілкування.

Соціальний педагог стає сполучною ланкою між клієнтом і його оточенням, посередником у системі взаємодії особистості, сім'ї та суспільства. Він впливає не лише на клієнта, а також на процес спілкування, на ситуацію у суспільстві. Виховна функція реалізується завдяки втягненню вихованців у процес соціально значущої діяльності, соціальні відносини, відбувається формування соціальних потреб, розвиток соціальних здібностей, встановлення взаємодії із соціальними закладами. Усе це потребує від нього сформованості певного **соціального виду професійних комунікативних умінь**, які ми визначаємо як *здатність спрямувати суспільний потенціал на задоволення потреб особистості на основі застосування комунікативних стратегій і тактик*. Таким чином, соціальні уміння сприяють професійному становленню соціального педагога на основі продуктивного виконання різних соціальних ролей та ефективного вирішення проблемних соціальних ситуацій.

Перш за все, вважаємо за необхідне виділити уміння фахівця орієнтуватись у соціальній ситуації. Як зазначає І. Кузіна, соціальні ситуації виникають унаслідок впливу особливостей соціального середовища на особистість яка інтерпретує їх певним чином [5, с. 71]. Фахівцеві необхідно вміти розрізняти типи соціальних ситуацій, у яких опиняється його клієнт, вивчати специфіку поведінки та механізми сприйняття їх особистістю, що сприятиме вибору оптимальної стратегії їх подолання. Поряд зі звичайними та повсякденними ситуаціями в житті людини

трапляються також непередбачувані, незворотні, не-підконтрольні їй події, які об'єктивно порушують її соціальні зв'язки з оточуючими та умови нормальної життєдіяльності.

Потреба у послугах соціального педагога може виникати внаслідок подібних складних життєвих ситуацій: стресових, екстремальних, фруструючих чи конфліктних. Складна життєва ситуація завжди пов'язана із необхідністю певною мірою адаптуватися до неї, що полягає у подоланні труднощів з метою подальшої стабілізації ситуації. Унаслідок цього формується активна життєва позиція людини, яка свідчить про її соціальну відповідальність, чи, навпаки, протилежна за суттю – пасивна, непродуктивна позиція.

Загалом, стратегії поведінки особистості у складних ситуаціях та стилі їх подолання завжди обмежені соціальними і моральними цінностями, існуючими в суспільстві традиціями і нормами, та відрізняються залежно від людини та її приналежності до певної соціальної групи. У дослідженнях, присвячених вивченню особливостей адаптаційної активності людини у складних для неї життєвих умовах, учені (Л. Анциферова, Ф. Василюк, Н. Сирота та ін.) роблять висновок про те, що способи виходу із таких ситуацій можна класифікувати за критерієм їх ефективності відносно результатів її подальшого розвитку, процесу самореалізації людини як особистості.

Працюючи з клієнтом, соціальний педагог аналізує складну життєву ситуацію, виявляє адаптаційний потенціал клієнта, спрямовує його на пошук оптимальних шляхів її подолання, подальше застосування відповідних стратегій, тобто створює умови для соціальної адаптації клієнта шляхом використання як його особистісних ресурсів, так і ресурсів його соціального оточення. Як зазначає О. Безпалько [2, с. 25], соціальна адаптація – це процес пристосування індивіда до умов соціального середовища, формування адекватної системи стосунків із соціальними об'єктами, інтеграція особистості у соціальні групи, діяльність щодо освоєння стабільних соціальних умов, прийняття норм і цінностей нового соціального середовища. Адаптацію визначають активні на певний момент часу потреби, які активізують саме ті можливості, що необхідні для подолання негативних тенденцій, стресового впливу ситуації. Однак соціальному педагогу необхідно пам'ятати, що внаслідок швидкоплинності соціальних змін у суспільстві, навіть позитивне вирішення складної життєвої ситуації не стає гарантією того, що вона не повториться у майбутньому. Тому зусилля фахівця повинні бути спрямовані, у першу чергу, на розвиток адаптаційного потенціалу особистості як такого, що дозволить людині у подальшому вирішувати складні проблеми самостійно, сприятиме її соціалізації.

Професійна діяльність соціального педагога є багатовекторною – вона передбачає взаємодію як з дітьми, так і з дорослими, індивідуальну та групову

роботу, яка часто виявляється у тому, що засобами виховання та адаптації стає мистецтво та художня творчість (написання сценарію свята, проведення репетицій, керівництво творчим колективом чи гуртком, організація та проведення свята). Фахівець ставить за мету залучати своїх вихованців до мистецької діяльності, створювати оптимальні умови для їх духовного росту та реалізації творчих умінь, що потребує від нього самого вміння організовувати спільну творчу діяльність завдяки правильно дібраним комунікативним засобам. Необхідними при цьому стають такі якості соціального педагога, як артистизм, креативність, творче мислення, розвинена уява, що слугують ознакою його багатого внутрішнього світу, духовності та дають можливість надавати своїм діям, словам у процесі роботи високохудожньої змістовності, сприяють налагодженню контакту та подальшій плідній співтворчості.

Розглядаючи соціальний вид комунікативних умінь, варто звернути увагу на те, що соціальному педагогу в процесі професійної діяльності необхідно здійснювати моделювання власних дій, прогнозування їх результатів, а також діяльності та дій його клієнтів. Відповідно, він повинен володіти прогностичними вміннями, які, за визначенням В. Сластьоніна, є чітким уявленням про мету своєї

діяльності у вигляді передбачуваного результату. Ми розглядаємо прогностичні вміння як здатність моделювати та прогнозувати розвиток ситуації міжособистісного спілкування соціального педагога з клієнтом, яка ґрунтується на достовірних знаннях суті і логіки соціально-педагогічного процесу, закономірностей вікового та індивідуального розвитку клієнта. Крім того, В. Кан-Калик [4, с. 29] вказує на емоційну єдність педагога та його вихованців як на ще одну важливу умову моделювання процесу спілкування. Це допоможе фахівцеві передбачити подальшу атмосферу процесу взаємодії, перспективу її розвитку, сприятиме створенню продуктивної творчої діяльності.

Отже, соціальний вид професійних комунікативних умінь виявляється у активній взаємодії майбутнього соціального педагога з суспільством та різними суспільними інститутами, здатності усвідомлювати та впливати на соціальні процеси, співвідносити власні бажання з інтересами інших людей та виявляються в вміннях:

- орієнтуватись у соціальній ситуації;
- створювати умови для соціальної адаптації клієнта;
- організовувати спільну творчу діяльність під час комунікації.

#### Список використаних джерел

1. Андреев А. Л. Компетентностная парадигма в образовании : опыт философско- методологического анализа / А. Л. Андреев // Педагогика. – 2005. – № 4. – С. 19–27.
2. Безпалько О. В Соціальна педагогіка : схеми, таблиці, коментарі : [навч. посібник] / О. В. Безпалько. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 208 с.
3. Зязюн І. А. Інтелектуально творчий розвиток особистості в умовах неперервної освіти : [монографія] / І. А. Зязюн. – К. : Віпол, 2000. – 636 с.
4. Кан-Калик В. А. Учителю о педагогическом общении : [кн. для учителя] / В. А. Кан-Калик. – М. : Просвещение, 1987. – 190 с.
5. Кузина И. Г. Теория социальной работы : [учебное пособие] / И. Г. Кузина. – Владивосток : Изд-во ДВГТУ, 2006. – 230 с.
6. Петровская Л. А. Компетентность в общении : Социально-психологический тренинг / Л. А. Петровская. – М. : Изд-во МГУ, 1989. – 216 с.

## ОСВІТА ЯК МЕХАНІЗМ ВІДТВОРЕННЯ КУЛЬТУРНОГО КАПІТАЛУ В УМОВАХ УКРАЇНСЬКИХ РЕАЛІЙ

*Петришин Галина Романівна*

*Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка*

**Актуальність проблеми.** Серед чисельних систем координат, за якими відбувається відтворення соціального простору, вагому роль відіграє освіта, завдяки здобуттю якої індивіди узаконюють володіння певними соціальними статусами та конструюють відповідні контексти культурного капіталу. Сьогодні перетворення соціальної структури в українському суспільстві, яке супроводжується руйнуванням традиційних груп та формуванням рухливих нових соціальних груп, не могло не позначитися на механізмі відтворення культурного капіталу системою освіти. Тому нині дослідження питання ролі освіти як

механізму відтворення культурного капіталу є на часі.

**Метою дослідження** є виявлення основних тенденцій процесу відтворення культурного капіталу системою освіти в умовах динамічних змін українського суспільства. Досягнення мети передбачає розв'язання таких завдань: визначити роль впливу трансформаційних процесів в Україні на відтворення культурного капіталу в межах освітньої системи України; виявити тенденції змін у механізмі відтворення культурного капіталу в умовах перебудови української освіти.